

Výkon pěstounské péče na dobu přechodnou v kontextu současných změn

Simona Směliková

Bakalářská práce
2020



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Simona Smělíková
Osobní číslo: H170442
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Výkon pěstounské péče na dobu přechodnou v kontextu současných změn

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti náhradní rodinné péče, pěstounské péče na přechodnou dobu a deinstitutionalizace v ústavní výchově.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: Tisková/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016, 166 s. ISBN 978-80-246-3336-7.
- NOVOTNÁ, Věra. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], 807 s. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5.
- PAZLAROVÁ, Hana. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2016, 255 s. ISBN 978-80-262-1020-7.
- RADVANOVÁ, Senta. Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. V Praze: C.H. Beck, 2015, xvi, 197 s. Právní instituty. ISBN 978-80-7400-578-7.
- ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Renáta Matušů**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 1. 6. 2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být teč nejmeně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uče-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené zákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ústanovení § 35 odst. 3 zůstává nečteno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá zjištěním, jak vnímají současnou situaci v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu samotní pěstouni.

Teoretická část se dělí do tří kapitol. První kapitola popisuje náhradní rodinnou péči v současnosti a rozděluje formy náhradní rodinné péče. Druhá kapitola se věnuje pěstounské péči na přechodnou dobu a třetí kapitola představuje ústavní péči a její formy. Praktická část se zabývá zjištěním, co se odehrávalo v době před přijutím dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, co se odehrávalo v průběhu pěstounské péče na přechodnou dobu, co se odehrává na konci a v období po pěstounské péči na přechodnou dobu a nakonec, co motivuje pěstouny na přechodnou dobu k přijmutí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, sociálně-právní ochrana dětí

ABSTRACT

The bachelor's thesis deals with finding out how foster parents perceive the current situation in the field of foster care for a transitional period.

The theoretical part is divided into three chapters. The first chapter describes the substitute family care at present and divides the forms of substitute family care. The second chapter deals with foster care for a transitional period and the third chapter presents institutional care and its forms. The practical part deals with finding what was happening at the time before accepting a child into foster care for a temporary period, what happened during foster care for a temporary period, what happens at the end and in the aftermath of foster care for a temporary period and then what motivates foster carers for a transitional period to accept a child into foster care for a transitional period.

Keywords: substitute family care, foster care for a temporary period, social and legal protection of children

Velké poděkování patří vedoucí práce Mgr. Renátě Matušů za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady a trpělivost. Poděkování patří i respondentkám za jejich vynaložený čas a přínosnou spolupráci. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat celé mé rodině za podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Motto:

„Rodina je kdokoli, kdo tě miluje bezpodmínečně.“

Ralph Smart

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE V SOUČASNOSTI	11
1.1 SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE JINÉ OSOBY	13
1.2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	13
1.2.1 Formy pěstounské péče	14
1.3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	15
1.4 OSVOJENÍ	15
1.5 PORUČENSTVÍ.....	17
2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	18
2.1 DOHODA O VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE	19
2.2 DRUHY PĚSTOUNSKÉ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	19
3 ÚSTAVNÍ PÉČE	21
3.1 ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI VYŽADUJÍCÍ OKAMŽITOU POMOC	21
3.2 KOJENECKÉ ÚSTAVY	23
3.3 DĚTSKÉ DOMOVY	23
3.4 DĚTSKÁ CENTRA	23
II PRAKTICKÁ ČÁST	25
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	26
4.1 CÍL A DÍLČÍ CÍLE VÝZKUMU	26
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	27
4.3 POJETÍ VÝZKUMU	27
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	27
4.5 VÝZKUMNÉ METODY	28
5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	31
5.1 PŘÍPRAVA NA PŘÍCHOD DÍTĚTE	32
5.2 PŘIJETÍ DÍTĚTE DO PPPD.....	32
5.3 NÁZORY BEZPROSTŘEDNÍHO OKOLÍ.....	33
5.4 BĚŽNÉ SOUŽITÍ VŠECH ČLENŮ RODINY	33
5.5 VÝHODY PPPD PRO DĚTI	34
5.6 MOMENTY POCHYBNOSTÍ.....	35
5.7 PŘEDÁVÁNÍ DĚTÍ DO DALŠÍ PÉČE	35
5.8 CÍTY V PPPD	36
5.9 MOTIVACE K PPPD.....	37
5.10 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	37
5.11 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	39
ZÁVĚR	40
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	41
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	43
SEZNAM OBRÁZKŮ	44

SEZNAM TABULEK.....	45
SEZNAM PŘÍLOH.....	46

ÚVOD

Někdy se přihodí v životě dítěte situace, kvůli které nemůže setrvat ve své biologické rodině. Nejčastěji to je odchod matky z domácnosti, a to jak z důvodu úmrtí, tak například výkonu trestu odnětí svobody, léčby závislosti, dlouhodobé hospitalizace apod. Nejčastěji se o děti přirozeně postará nejbližší příbuzenstvo, někdy to však možné není a lépe, než péčí ústavní je možné situaci dítěte řešit svěřením do pěstounské péče na přechodnou dobu, jako dočasné řešení krizové situace. Jinou častou situací je nevyhovující rodinné prostředí, potřeba zajistit dítěti péči po dobu, kdy rodiče svoji nelehkou situaci řeší, nebo kdy orgán sociálně právní ochrany dětí hledá pro péči a výchovu dítěte nejvhodnější dlouhodobé řešení. Je zcela zbytečné umístit dítě do ústavu, když lze využít péče pěstounů na přechodnou dobu neboli tzv. profesionálních pěstounů. Poté, co rodiče svoji situaci vyřeší, dítě se může vrátit od pěstounů zpět k rodičům nebo je svěřeno do klasické pěstounské péče.

Bakalářská práce se bude zabývat právě pěstounskou péčí na přechodnou dobu pohledem pěstounů na přechodnou dobu a bude rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Cílem teoretické části bakalářské práce je čtenářům objasnit informace a novinky v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu v kontextu současných změn. V teoretické části budeme zpracovávat náhradní rodinnou péči v současnosti a její formy. Tedy svěřením dítěte do péče jiné osoby; pěstounskou péčí a pěstounskou péčí na přechodnou dobu, osvojení a poručenství. Důležitou část bude tvořit kapitola popisující konkrétněji samotnou pěstounskou péči na přechodnou dobu s popsáním dohody o výkonu pěstounské péče a různých druhů PPPD. Bude zde také zařazena ústavní péče a její formy. Např. zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kojenecké ústavy, dětské domovy atd.

V praktické části bakalářské práce budeme zjišťovat názory pěstounů na přechodnou dobu na současný stav odehrávající se v pěstounské péči na přechodnou dobu. Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaký je průběh celého procesu pěstounské péče na přechodnou dobu. Praktická část bude realizována formou kvalitativně orientované strategie s využitím metody polostrukturovaných rozhovorů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE V SOUČASNOSTI

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. V situacích, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní péče, což je též jedním z úkolů orgánů sociálně-právní ochrany dětí. (MPSV, 2019)

Období od počátku 90. let 20. století do dnešních dnů můžeme v oblasti náhradní rodinné péče charakterizovat několika zásadními proměnami. Největší změny a trendy jsou ovlivněny demokratizací naší společnosti. Přijetí Úmluvy o právech dítěte v roce 1989 se stalo zásadním mezníkem na poli sociálně-právní ochrany dítěte. Velice dobré fungování systému před druhou světovou válkou a moderní trendy ze zahraničí se staly vzorem pro nové snahy. (Bubleová, 2007b)

Od 90. let vzniklo několik významných občanských sdružení aktivně pracujících na poli náhradní rodinné péče. Byla zveřejněna zásadní longitudinální studie *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace* (Matějček, Bubleová, Kovařík, 1997), která sledovala dospělé vyrůstající v ústavní péči, pěstounské péči, vesničkách SOS a děti nechtěné a ukázala konkrétní následky v oblasti sociálního zařazení jedinců. V nakladatelství Portál se objevila publikace *Náhradní rodinná péče*, která je dodnes považována za klasickou „učebnici“ dané problematiky. (Matějček a kol., 1999) O tři roky později na ni navazuje kniha *Osvojení a pěstounská péče*. (Matějček a kol., 2002) Rozvíjí se i činnost časopisecká. Středisko náhradní rodinné péče v Praze začalo v roce 1998 vydávat kvalitní česko-slovenský časopis *Náhradní rodinná péče*. Postupně rozšiřuje i další své služby a zvětšuje informační a podpůrné zdroje o náhradní rodinné péči. Aktivní je i brněnské Sdružení pěstounských rodin, od roku 1997 publikuje časopis *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, následují pak i další. (Sychrová, 2015, s.33)

Základní příčiny existence náhradní rodinné péče

V praxi se objevují především následující důvody, které vedou k ohrožení dítěte a k možnému rozdělení rodin (Gudbrandsson, 2004):

- opuštění dítěte rodiči,
- ztráta rodičovské odpovědnosti,
- domácí násilí,

- týrání, zneužívání,
- zanedbávání,
- neschopnost rodičů pečovat o dítě, které může mít specifické potřeby či vyžaduje speciální péči atd.

Základní důvody, pro které dochází k umístování dětí do náhradních rodin, popřípadě do ústavní péče, jsou dva:

- poruchy rodiny,
- poruchy rodičovství.

Poruchy rodiny souvisí s nedostatečným či negativním fungováním rodiny. Ve vztahu k dítěti pak poruchy rodiny klasifikujeme na objektivní čili nezávislé na vůli rodičů, subjektivní čili závislé na vůli rodičů nebo smíšené. (srov. Šulová, 2011)

Poruchy rodičovství vznikají, pokud se rodiče o dítě nemohou, neumí nebo nechtějí starat. (Dunovský, 1999)

Náhradní rodinná péče představuje jednu z institucí náhradní péče, které stát využívá v případě realizace sociálně právní ochrany dítěte. Náhradní péče je určena dětem, které nemohou ze závažných důvodů trvale nebo dočasně vyrůstat ve své rodině, jejich rodiče nemohou výchovu zajistit, výchova dítěte je vážně ohrožena nebo narušena. Převážně se týká dětí, které svou rodinu mají, ale ta se o ně z různých důvodů nepostarává. Mnohem menší skupinu tvoří děti, jimž jeden nebo oba rodiče zemřeli. (Sychrová, 2015, s.8)

Přelom v náhradní rodinné péči nastává po přijetí novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vstoupila v platnost na začátku roku 2013. Zavedla nové nástroje a metody sociální práce (individuální plán ochrany dítěte, případové konference, dohody o výkonu pěstounské péče), stanovila změny ve zprostředkování náhradní rodinné péče, zvýšila odměny pěstounům atd. (Sychrová, 2015, s.36)

Náhradní péče v sobě obsahuje dvě základní možnosti umístění dítěte mimo rodinu: náhradní rodinnou péči a ústavní péči, respektive ústavní výchovu, pokud je pobyt v ústavu dítěti nařízen soudně. Při rozhodování soudu, v návaznosti na Úmluvu o právech dítěte, má umístění dítěte do náhradní rodinné péče přednost před jeho zařazením do ústavu. Až donedávna nebyla praxe tak jednoznačná, ústavní výchova byla mnohem frekventovanější. Dnes se situace změnila, zájem dítěte je mnohem více v centru pozornosti a rodinná péče se postupně stává základem státní péče o ohrožené děti, především v jejich nižším věku. O

náhradní rodinné péči mluvíme tehdy, pokud je dítě svěřeno soudně do péče jiné osobě nebo osobám, než jsou jeho rodiče, a tato péče probíhá přímo v jejich rodině. (Sychrová, 2015, s.8)

1.1 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Svěření dítěte do péče jiné osoby bývá využíváno v případě, že se najde v okruhu dítěte někdo z jeho příbuzných či osob dítěti blízkých, kdo je schopen a má zájem se dítěte ujmout. Soud v těchto případech vymezí rozsah práv a povinností pečujících osob vůči dítěti (jinak se přiměřeně použijí ustanovení o pěstounství). Soud také stanoví rodičům dítěte rozsah výživného. Pečující osoby mají právo s výživným pro dítě hospodařit v souladu s jeho zájmy a potřebami.

Svěření dítěte do péče jiné osoby není spojeno s nárokem na dávky pěstounské péče ani žádné jiné k tomu určené speciální dávky. Pokud není možné rodičům stanovit vyživovací povinnost, nelze dítě do této formy péče svěřit. (Zákon č.89/2012 Sb., vzpp.)

1.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče se týká obvykle dětí starších, které nejsou vhodné pro adopci, dětí, které nejsou zcela zdravé, dětí odlišného etnika, sourozeneckých skupin a dětí, o něž se rodiče zajímají, ale nemají dlouhodobě podmínky pro jejich výchovu. Pěstounská péče je tedy jakousi formou smlouvy mezi státem, který převzal dohled nad výchovou dítěte, a rodinou, jež toto dítě do výchovy přijímá. Pěstouni nemají rodičovská práva a také nemají vůči dítěti vyživovací povinnost, tato práva a povinnosti zůstávají biologickým rodičům. (Zezulová, 2012, s.16)

Pěstounská péče je považována za formu náhradní rodinné péče, do které jsou umísťovány děti, o které nemohou rodiče osobně pečovat, a to z důvodů krátkodobých nebo potencionálně dlouhodobých. Mezi povinnosti pěstouna patří osobní péče o dítě, není však zákonným zástupcem dítěte. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti, ta zůstává rodičům. Při péči o dítě vykonává „přiměřeně“ práva a povinnosti rodičů. Spravovat záležitosti dítěte a zastupovat ho je pěstoun oprávněn jen v běžných věcech. Rodiče mohou zažádat soud o navrácení dítěte zpět do své péče. Pokud tomu nebrání závažné důvody a soud shledá, že opětovná rodičovská péče je v zájmu dítěte, a tedy vhodnější než umístění v pěstounské rodině, návrhu vyhoví. Rodiče mají právo dovědět se podstatné informace o svém dítěti – jak dítě žije, jak se mu daří, zda je zdravé nebo jaký má prospěch ve škole a

podobně. Kontakt biologických rodičů a dětí je v pěstounské péči zachován. Rodiče mají ze zákona právo na osobní a pravidelný styk s dítětem. Také pěstouni mají povinnost kontakty s rodiči i dalšími příbuznými udržovat a dokonce prohlubovat. V současné době je kontakt s rodiči stále více posilován a doprovázen. (Sychrová, 2015, s.11)

Motivací k pěstounské péči je mnohem více než jenom touha mít dítě, ačkoli tato by měla být i u žadatelů o pěstounskou péči rozhodující. U zájemců o pěstounskou péči však zpravidla přistupují motivace další, které se částečně mohou překrývat s motivacemi k adopci – přání mít sourozence pro dítě, které už v rodině je, řešení úmrtí dítěte v rodině atp. Neobvyklá není ani volba pěstounské péče s motivací adopce, kdy žadatelé nechtějí čekat několik let na dítě vhodné k adopci, a rozhodnou se pro pěstounskou péči. (Zezulová, 2012, s.18)

Pěstounská péče je státem garantovaná, kontrolovaná forma péče o ohrožené děti. Stát poskytuje pěstounům finanční odměnu a hmotné zabezpečení dítěti. (Národní zpráva o rodině, 2004)

Pěstounská péče má ze zákona přednost před péčí o dítě v ústavu. Do pěstounské péče svěřuje dítě soud, zrušena může být opět jen rozhodnutím soudu. Pěstounská péče zaniká nejpozději zletilostí dítěte. Soud může svěřit dítě také do předpěstounské péče, vykonává pak dohled nad jejím průběhem a úspěšností. Pěstounem může být jedinec nebo je dítě svěřeno do společné péče manželů, popřípadě jednoho z manželů se souhlasem druhého manžela. V případě, že se hledá pro dítě náhradní rodina, vyhledává se samozřejmě nejprve mezi příbuznými nebo v okruhu jiných blízkých osob, které dítě znají, aby byl přesun pro dítě co nejšetrnější. Nejvíce dětí je právě proto v péči příbuzných. Pěstounská péče začala být dnes správně chápána jako péče dočasná s tím, že existuje možnost návratu dítěte do své rodiny. Vzhledem k předchozí minulosti a chápání pěstounské péče je u nás nejvíce rozšířena její dlouhodobá varianta. (Sychrová, 2015, s.12)

Do klasické *pěstounské péče* přichází v našich podmínkách dítě často přes ústavní zařízení. Mnoho rodin se tomu brání, nesouhlasí s tím a činí kroky, aby dítě zůstalo v zařízení. Obávají se, že přechodem do náhradní péče v cizí rodině dítě definitivně ztrácejí. Většina rodičů se postupně s umístěním dítěte v pěstounské péči vyrovná. (Pazlarová, 2014, s.151)

1.2.1 Formy pěstounské péče

V evropských zemích se využívají následující formy pěstounské péče:

1. krizová (pro děti vyžadující okamžitou pomoc v případech špatného zacházení ze strany rodičů nebo jejich nemoci),
2. krátkodobá (týdny až několik měsíců),
3. úlevová,
4. přerušovaná (pro děti s postižením, s výchovnými problémy),
5. terapeutická (pro děti s těžkými poruchami učení, s vážnými nemocemi, s postižením),
6. soudně nařízená (jako alternativa k péči ústavní),
7. dlouhodobá.

Pěstounská péče v ČR má, v naprosté většině případů, jen formu dlouhodobou, která je-když se odhlédne od právních aspektů-prakticky totožná s adopcí. (Matoušek, 2016, s.84)

1.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Přechod dítěte z rodiny přímo do *pěstounské péče* je v našich podmínkách spíše ojedinělý. Jedinou častěji využívanou variantou je přechod kojenců do *pěstounské péče na přechodnou dobu* s perspektivou osvojení či dlouhodobé pěstounské péče. Většinou se jedná o děti odcházející k pěstounům rovnou z porodnice. (Pazlarová, 2014, s.150)

Jedná se o dočasnou péči o děti, u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého trvalého řešení – buď v dlouhodobé formě náhradní rodinné péče (osvojení, popř. dlouhodobé pěstounské péče), nebo návratu do původní rodiny. Pokud by tato forma péče nahradila kojenecké ústavy, bylo by do značné míry zažehnáno riziko deprivacních projevů. Jedná se o jedinou formu prevence citové deprivace, která současně respektuje práva biologické matky (rodičů), přitom ale umožňuje vytvoření specifického citového příklonu a pocitu bezpečného světa. (Zezulová, 2012, s.174)

1.4 Osvojení

Existuje nějaká obecná povědomost o tom, že v republice jsou ústavy, ve kterých vyrůstají nechtěné děti, a že si někteří lidé mohou vzít tyto děti domů. Takto jednoduché to ale není. Osvojení neboli adopce se týká dětí, které jsou tzv. právně volné. Znamená to, že jejich rodiče se jich vzdali hned po narození a toto svoje rozhodnutí stvrdili po uplynutí ochranné lhůty, která trvá šest týdnů, nebo že je splněna doba tzv. kvalifikovaného nezájmu, což je u novorozenců dva měsíce, u starších dětí šest měsíců.

V praxi to znamená, že po proběhnutí soudního rozhodnutí dojde k výmazu biologických rodičů v rodném listě dítěte a je vydán nový rodný list, podle kterého se dítě stává vlastním dítětem nových (adoptivních) rodičů.

Dítě v osvojení se stává dítětem nových rodičů se vším všudy, tedy alespoň před zákonem. Proto o adopci usilují především bezdětné páry, které touží naplnit svoji rodičovskou roli. Kromě bezdětných párů usilují o adopci i rodiny s jedním dítětem, které si přejí mít pro své dítě sourozence, či rodiny, jimž dítě zemřelo a chtějí ho ve svých srdcích nahradit.

Adopce je dále preferována rodinami, které se primárně ve svých motivacích příliš neliší od žadatelů o pěstounskou péči, obávají se však rušivých zásahů do výchovy ze strany biologické rodiny, případně chtějí eliminovat riziko návratu dítěte do původní rodiny. (Zezulová, 2012, s.15-18)

To znamená, že v rámci osvojení právně zanikají vztahy s původní rodinou a vznikají zcela nové s osvojiteli. Tím se dítě stává také příbuzným příbuzných rodičů se všemi právními důsledky, např. co se týče dědictví. Dítě se stává členem nové rodiny, získává nové rodiče, prarodiče, případně nové sourozence, mění se jeho příjmení. Přijetím dítěte se vytváří rodina, která před tím nemusela existovat nebo se rodina rozšiřuje o dalšího člena. Osvojením získává dítě právně nejstabilnější prostředí, které může náhradní rodinná péče poskytnout.

Osvojení ovšem nelze považovat ve všech případech za ideální a děti v osvojení se setkávají s některými psychologickými riziky a dalšími problémy, na které upozorňují od 60. let například Schechter a Kirk, dnes především Brodzinky (více Brodzinsky, 1993). Na základě rozhodnutí soudu o osvojení dítěte se do matriky zapisují osvojitelé jako rodiče. V rodném listu jsou také uvedena jména osvojitelů. Proto je osvojení u nás v současnosti právně začleněno do kategorie „příbuzenství“ nikoli do kategorie „jiných forem péče o dítě“, kam se řadí pěstounská péče. To však nic nemění na tom, že osvojení je u nás tradičně včleněno i chápáno jako forma náhradní rodinné péče. (Sychrová, 2015, s.9)

Tradičně se poukazuje na to, že mezi osvojitelem a osvojencem by měl být přiměřený věkový rozdíl, který je blízký přirozené posloupnosti generací. Donedávna se věková hranice v legislativě neuváděla. V současnosti je stanovena na minimální věkový rozdíl 16 let. Osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba. (Sychrová, 2015, s.10)

Pokud se matka rozhodne dát *souhlas k osvojení*, může to být hodnoceno jako projev odpovědnosti vůči budoucímu životu dítěte, o které se necítí schopna postarat. Souhlas

s osvojením může dát matka nejdříve šest týdnů po narození dítěte (zákon č. 89/2012 Sb., § 813). (Pazlarová, 2014, s.151)

1.5 Poručenství

Určitou speciální formou NRP je poručenství. Jedná se o situaci, kdy se v pěstounské péči ocitne dítě právně volné. Pěstouni se potom mohou stát zákonnými zástupci dítěte, ale nefigurují v jeho rodném listě, kde zůstávají jména biologických rodičů. Poručníci skládají vůči dítěti poručenský slib, ve kterém se zavazují k převzetí rodičovské zodpovědnosti a ke správě majetku dítěte. (Zezulová, 2012, s.16)

2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

Od roku 2006 vznikla možnost pěstounské péče na přechodnou dobu. Dnes se o ní mluví jako o profesionální pěstounské péči. Již z názvu vyplývá její časové omezení jen na tu dobu, po kterou nemohou rodiče dítě vychovávat. Může trvat nejdéle jeden rok. Vždy po třech měsících je soud povinen přezkoumat, zda trvají důvody k náhradní péči. Metodické doporučení MPSV č. 6/2009 podává bližší charakteristiku dětí, pro které je tato péče určena: jejich rodiče po určitou dobu nemohou pečovat o dítě, ale je zde perspektiva návratu do původní rodiny. Jedná se například o nemoc rodičů, výkon trestu, léčba závislosti nebo se pro dítě v tomto období nachází dlouhodobější řešení situace – buď pěstounská péče, nebo osvojení. (Sychrová, 2015, s.12)

Pazlarová (2016) ve své knize zmiňuje, že institut pěstounské péče na přechodnou dobu se poprvé objevil v naší legislativě v roce 2006, ale až do roku 2013 byl využíván jen minimálně, neboť nebylo dostatečně promyšleno a zajištěno finanční a sociální zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu, což mnoha zájemcům o tuto službu bránilo se do ní zapojit. Velká změna nastala s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vstoupila v platnost od 1.1.2013. (Pazlarová, 2016, s.153)

Dalším důvodem, proč PPPD od počátku nefungovala v intenzivním rozsahu je pravděpodobně nevědomost, a to nejenom sociálních pracovníků, ale i soudců a dalších odborníků. Chyběla zde zkrátka taková reklama pro PPPD. Někteří sociální pracovníci si význam PPPD v podstatě ani neuměli představit, a z řad odborné veřejnosti zaznívaly argumenty, že tento institut nepotřebujeme, protože de facto každá pěstounská péče je na přechodnou dobu, protože rodina může být úspěšně zasanována a dítě se v takovém případě bude vracet zpět, do své původní rodiny. Tento argument je samozřejmě částečně pravdivý, ale z praxe víme, že pro děti, pro které by byl pobyt v ústavní péči relativně krátkodobou záležitostí (např. pobyt rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody) se další alternativy zkrátka nehledaly. Jednoduše proto, že nebyly. Ustanovení PPPD v zákoně totiž nezajistilo (a ani nemohlo) dostatek pěstounů na přechodnou dobu. Vzhledem k tomu, že informace o PPPD nebyla nijak známá odborníkům, nedostala se téměř ani k veřejnosti, a zájemci o tento druh PP zkrátka nebyli. Průlom nastal až v roce 2009, kdy byl spuštěn projekt Narodit se do rodiny, jehož autoři jsou manželé Alžběta a Vratislav Hláskovi. (Nožárová, 2012, s.19)

Pěstouni na přechodnou dobu, kteří tvoří specifickou skupinu, jsou vedeni ve zvláštní evidenci na krajských úřadech. Stávají se profesionály. Jsou připraveni kdykoli v případě

potřeby přijmout dítě do rodiny, za což mají nárok na pravidelnou měsíční odměnu (plat). Poslední zásadní změna nastává zrušením zákona o rodině. Rodinné právo se stává od roku 2014 součástí nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. (Sychrová, 2015, s.36)

2.1 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Dohoda o výkonu pěstounské péče je nový institut, který vymezuje postavení pěstounů a dětí v pěstounské péči. Je v nich postaven na smluvní úroveň závazek výkonu pěstounské péče pro pěstouny a jejich doprovázející organizaci, což může být jak státní subjekt, tak nezisková organizace.

Obecně lze říci, že účelem dohod o výkonu pěstounské péče je vymezení rozsahu podpory rodinám a zvýšení kvality výkonu pěstounské péče s ambicí profesionalizace úrovně pěstounů a zlepšení péče o ohrožené děti. Dohoda je tedy smluvním vyjádřením spolupráce pěstounské rodiny s doprovázející organizací na zajištění podpory a poskytování služeb.

Pazlarová (2016) ovšem uvádí, že dohoda o výkonu pěstounské péče však není pracovněprávní smlouvou, protože mezi pěstouny a jejich doprovodnou organizací nevzniká pracovněprávní vztah. Na dohodu o výkonu PP mohou navazovat další dokumenty, které nejsou součástí dohody, jednak z důvodu průběžné aktualizace, či měnící se nabídky. Jedná se zejména o Individuální plán ochrany dítěte, vzdělávací plán pro pěstouny či plán průběhu výkonu pěstounské péče. (Pazlarová, 2016, s.73)

2.2 Druhy pěstounské péče na přechodnou dobu

V současnosti rozeznáváme několik druhů PPPD.

Tou nejrozvinutější, nejsnadnější a zároveň i nejpřínosnější pro život dítěte je tzv. raná pěstounská péče (RPP). Jde o to, že se ctí právo každého miminka narodit se do rodiny a vyrůstat v ní. Dítě, které by šlo po propuštění z porodnice do rodiny, nyní nejde do ústavní péče, ale může jít právě do pěstounské rodiny na přechodnou dobu. V této rodině stráví nezbytně nutný čas, obvykle se jedná o cca 2 měsíce (výjimečně i více), kdy se řeší právní formality a krajský úřad zprostředkovává osvojení (je-li to možné). (Nožířová, 2012, s.19 a 20)

Dalším typem PPPD může být tzv. akutní PPPD. Jedná se o takový druh péče, kdy se dítě zcela náhle (akutně) ocitlo bez péče rodičů. Jedná se například o situace, kdy matka samoživitelka musí podstoupit zdravotní operaci s hospitalizací a není nikdo, kdo by se o

děti postaral, nebo o situace, kdy rodič odchází do vazby aj. V těchto případech se dá obvykle vytušit časový horizont, po který dítě bude potřebovat zajištění péče. Mnohdy je zbytečné, aby dítě odcházelo do jakéhokoliv druhu kolektivní péče, pokud lze využít PPPD. (Nožířová, 2012, s.21)

3 ÚSTAVNÍ PÉČE

V evropském prostoru jsme stále považováni za zemi, která má nejvyšší počty dětí v ústavech v raném věku. (Browne et al., 2005) Kritizováni jsme mezinárodními organizacemi, především Výborem OSN pro práva dítěte. (Sychrová, 2015, s.35)

Práce *dětských domovů a diagnostických ústavů* je řízena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních, a je v gesci ministerstva školství. Přestože organizační struktura ústavních zařízení zahrnuje též pozici sociálního pracovníka, většinou tento pracovník vyřizuje administrativní agendu spojenou s pobytem dětí. (Pazlarová, 2014, s.149)

Péče poskytovaná klientům profesionály (případně také dobrovolníky) v ústavním zařízení. Má rozmanité podoby a cíle-od poskytování náhrady chybějícího domova či chybějícího a jinak nedostupného komplexu služeb až po represivní reakci společnosti na nepřijatelné způsoby chování. Protože ústavní péče s sebou vždy nese vysoké riziko sociálního vyloučení klientů, zneužívání moci personálem a riziko nepříznivých vlivů klientů na sebe navzájem, považuje se dnes ve vyspělých zemích za poslední možnost, která by měla být klientovi nabídnuta až po vyčerpání všech možností alternativních. ČR zdělila z doby před rokem 1989 nadměrné množství ústavů, ve kterých jsou dosud umístěni klienti, kteří by mohli žít kvalitněji s parciální podporou. (Matoušek, 2016, s.253)

3.1 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Do právního systému se s přijetím dlouho očekávaného **zákona o sociálně-právní ochraně** v roce 1999 dostala zcela nová instituce pro ohrožené děti. Šlo o **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**. Největším zřizovatelem zařízení tzv. Klokánků se stal Fond ohrožených dětí. Jejich smyslem byla pomoc dítěti v krizových situacích, kdy potřebovalo zajistit krátkodobou péči mimo domov (v případě týrání, ubližování dítěti, konfliktů v rodině apod.). S novelou zákona o rodině v roce 2002 vznikla soudům nová povinnost, která posunula uvedená zařízení na roveň náhradní rodinné péče. Od té doby musel soud, předtím, než rozhodl o ústavní výchově, zkoumat, zda dítěti nelze najít náhradní rodinu nebo jej umístit do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Péče v zařízení se chápala oficiálně jako rodinná, děti zde mohly pobývat i dlouhodobě. Přicházely sem buď z rozhodnutí soudu, na žádost obecního úřadu, nebo také na žádost rodičů či samotného dítěte. (srov. Barvíková, Paloncyová, 2012) Ze své podstaty ale neposkytuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou

pomoc náhradní rodinnou péčí. Dítě není svěřováno konkrétní osobě, která má vůči dítěti práva a povinnosti. Navíc ani prostředí nemůžeme charakterizovat ve všech zařízeních jako skutečně rodinné, neboť rodina se vyznačuje stálými a neměnnými pečovateli. Oproti ústavům se však snaží ve svých malých zařízeních nabízet jiný, osobní a rodinný přístup. V novém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb., který vešel v platnost v roce 2014, je zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc řazeno mezi možnosti ústavní výchovy a je tak vrácena svému původnímu poslání krizové pomoci. Délka pobytu dítěte začala být zákonem časově omezená hranicí šesti měsíců. Problémová situace nastala dětem, které zde žily dlouhodobě, a chápaly pozitivně nastavené prostředí zařízení jako skutečně náhradní. (Sychrová, 2015, s.33)

V návaznosti na předešlé byl v roce 2009 vyhlášen *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti*. (dále NAP, 2009) Deklaruje nutnost změn v systému, sanační práci s rodinou a podporu náhradní rodinné péče. Nutnost změn se objevuje i v politickém rozhodování vlády. Tvoří se metodická doporučení MPSV: k přechodu dítěte do náhradní rodiny (č. 4/2009), k návazné péči o náhradní rodinu po přijetí dítěte (č. 5/2009) nebo k pěstounské péči na přechodnou dobu (č. 6/2009). Valné shromáždění OSN zveřejnilo v roce 2009 *Směrnici o náhradní péči o děti*. Jejím cílem je „...posílit zavádění Úmluvy o právech dítěte a odpovídajících opatření dalších mezinárodních nástrojů týkajících se ochrany a blaha dětí žijících bez rodičovské péče nebo u kterých tato situace hrozí.“ Směrnice se netýká dětí osvojených, tato péče je považována již za rodičovskou. (Sychrová, 2015, s.35-36)

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) jsou zřizována podle zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Do těchto zařízení mohou být děti kromě soudního rozhodnutí umístěny i na základě písemné dohody s rodiči. V principu jsou tato zařízení zamýšlena jako krátkodobé řešení situace v rodině, pobyt dítěte by neměl být delší než jeden rok. Ze zákona jsou ZDVOP povinna „spolupracovat s rodinou dítěte a poskytnout této rodině pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajistit jim terapii, nácvik rodičovských a dalších dovedností, které rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nezbytně potřebuje pro péči a výchovu dítěte, a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte zpracovaným orgánem sociálně-právní ochrany“ (viz zákon č. 359/1999). (Pazlarová, 2014, s.150)

3.2 Kojenecké ústavy

Zařízení pro nejmenší děti (od narození do jednoho roku), které nemají možnost vyrůst v rodině. V ČR patří do rezortu zdravotnictví. Jeho vedoucím je lékař a vychovateli v něm jsou zdravotní sestry. Kojenecký ústav má za úkol poskytovat dětem základní péči, zjišťovat jejich sociálně-právní situaci a v případě nezájmu rodičů ve spolupráci s oddělením sociálně-právní ochrany dětí zprostředkovat vhodný typ další výchovné péče. Děti vyrůstající v kojeneckém ústavu jsou ohroženy deprivací. (Matoušek, 2016, s.107)

3.3 Dětské domovy

Zařízení pro děti, které nemají možnost vyrůst v rodině, a to proto, že rodinu nemají, nebo proto, že rodina není schopna či ochotna se o ně starat (tzv. sociální sirotci). Dětský domov pro děti do 3 let má v ČR stejné úkoly jako kojenecký ústav. Ostatní dětské domovy jsou buď internátního typu (skupiny dětí stejného věku, vychovatelé se střídají na směny), nebo rodinného typu (domov napodobuje prostorově velký byt, skupina dětí je menší, věkově nestejnorodá, věnují se jí stálí vychovatelé). Dětské domovy pro děti do 3 let (v některých případech až do 6 let) spadají v ČR do působnosti MZ ČR. Jsou vedeny lékařem nebo jiným zdravotníkem a výchovu v nich mají na starosti zdravotní sestry doplněné pečovatelkami. Domovy pro děti od 3 do 18 let jsou zařízeními školskými, v nich pracují pedagogové a vychovatelé, řídí je obvykle pedagog. Maximální velikost výchovné skupiny v těchto domovech je v současnosti osm dětí, výchovných skupin může být v jednom dětském domově nejvýše šest. Dětské domovy spadající do rezortu MŠMT ČR jsou (na rozdíl od kojeneckých ústavů) dotovány podle počtu míst, což pracovníky nemotivuje k rychlému řešení situace dítěte. (Matoušek, 2016, s.63)

3.4 Dětská centra

Cílovou skupinou dětských center jsou:

- Osoby pečující – do této skupiny jsou zahrnuti osvojitelé, pěstouni, poručníci, pečující osoby, které mají dítě svěřeno do péče jiné osoby.
- Všechny děti vyrůstající v náhradní rodinné péči a biologické děti pečujících osob.
- Zájemci a žadatelé o náhradní rodinnou péči, ti, kteří se chtějí stát pěstouny, poručníky, osvojiteli.

- Biologické rodiny, tzn. původní rodiny dětí v náhradní rodinné péči.
- Všechny děti, které se na organizaci obrátí s žádostí o pomoc.

Jejich vizí je zajistit pro děti, které nemohou vyrůstat v původní rodině, rodinu náhradní. Pro náhradní rodinu zajišťují širokou škálu odborných služeb, zabezpečení jejich maximální dostupnosti a poskytování co nejlepší profesionální podpory, které bude zajišťovat úspěšné zvládnutí výchovy svěřených dětí.

Dlouhodobě a systematicky budují vztahy s OSPODy, odbornými pracovníky krajských a obecních úřadů, stejně tak i s profesionály na ministerstvech a ve spolupracujících odborných institucích.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V našem výzkumu se zaměřujeme na názory pěstounů na současnou situaci v pěstounské péči na přechodnou dobu.

Tato péče by měla projít několika fázemi, díky kterým dítě skončí u toho správného pěstouna a na konci této cesty bude schopno být plnohodnotným členem naší společnosti. První fází je samozřejmě *rozhodování* ze strany pěstouna, který se na tuto dráhu vydává. Přemýšlí, zda je správné stát se pěstounem, čerpá určité informace o pěstounství na přechodnou dobu a zhodnocuje své možnosti (finanční, materiální a zdravotní stránka, rodinné zázemí, ...). Pokud se tedy rozhodne stát se pěstounem přichází další fáze, a to *navazování kontaktu*. V tomto případě s úřady, které musí zjistit, zda je opravdu ten pravý, který by měl dělat pěstouna. S touto fází úzce souvisí i fáze *zařazovací* a fáze *osoba v evidenci*, díky které se člověk stane konečně opravdovým pěstounem zapsáním do Seznamu pěstounů na přechodnou dobu. Poté na řadu přichází fáze *přijímání dítěte do péče a péče o dítě*. Jedná se o fyzické převzetí dítěte a následnou péči, která zahrnuje např. návštěvu lékaře, individuální plán dítěte atp. Konečnou fází je *předání dítěte*, tedy ukončení pěstounské péče na přechodnou dobu. Po předání dítěte následuje regenerace rodiny. Pěstouni jsou také povinni nahlásit úřadu práce, že již nemají dítě v péči.

Tento výzkum je zaměřen na zjištění, jak vnímají současnou situaci v oblasti pěstounské péče samotní pěstouni.

4.1 Cíl a dílčí cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit jaký je průběh celého procesu pěstounské péče na přechodnou dobu.

Dílčí cíle:

-Zjistit, co se odehrávalo v době před přijmutím dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

-Zjistit, co se odehrávalo v průběhu pěstounské péče na přechodnou dobu očima pěstounů.

-Zjistit, co se odehrává na konci a v období po pěstounské péči na přechodnou dobu.

-Zjistit, co motivuje pěstouny na přechodnou dobu k přijmutí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

4.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Na základě stanovení výše uvedeného hlavního výzkumného cíle byly formulovány výzkumné otázky, které nám pomohou výzkum vést v souladu s těmito výzkumnými cíli a jsou stanoveny tak, aby poskytly respondentovi dostatečně široký prostor na jeho odpověď.

Za hlavní výzkumnou otázku pokládáme:

Jaký je průběh celého procesu pěstounské péče na přechodnou dobu?

Na základě této hlavní výzkumné otázky jsme vytvořili dílčí výzkumné otázky:

-Jakým způsobem se odehrává přijetí dítěte do pěstounské péče na dobu přechodnou?

-Jaký je průběh pěstounské péče na dobu přechodnou po přijetí dítěte do péče?

-Jaký je konec a co se děje po skončení pěstounské péče na dobu přechodnou?

-Jaká je motivace pěstounů na přechodnou dobu k přijetí dítěte do pěstounské péče na dobu přechodnou?

4.3 Pojetí výzkumu

Za účelem zjištění, jaký je průběh celého procesu pěstounské péče na přechodnou dobu, volíme kvalitativní výzkumné pojetí, protože chceme zjistit, jaký je subjektivní názor pěstounů na přechodnou dobu na celkový průběh procesu pěstounské péče na přechodnou dobu. Chceme najít faktory, které hrají roli v pěstounské péči na přechodnou dobu, proto budeme chtít odhalit zákonitosti působení faktorů v dané oblasti. Vzhledem k tomu, budeme hledat specifické faktory prostředí, které posilují a oslabují konkrétní vnímání jedince. Zaměříme se na celkový průběh pěstounské péče na dobu přechodnou dobu od jejího začátku až do konce. A dále nás bude zajímat, jaká je motivace pěstounů na přechodnou dobu k přijetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Toto vnímání může být odlišné od většinové společnosti.

4.4 Výzkumný soubor

Výběr výzkumného souboru byl záměrný. Mechanismus výběru výzkumného vzorku byl následující. Nejprve jsme využili jeden již získaný kontakt na pěstounku na přechodnou dobu ze Zlínského kraje. Postupně byly vytipovány a osloveny další pěstounky na přechodnou dobu. Osloveným pěstovánkám bylo stručně vysvětleno, za jakým účelem je o

rozhovor žádáno a bylo jim sděleno téma bakalářské práce. Také byly získány jejich souhlasy s poskytnutím rozhovoru.

Výzkumný vzorek tvoří tři pěstounky na přechodnou dobu. Jedná se o pěstounky, které jsou zařazeny na dvou různých obecních úřadech obcí s rozšířenou působností ve Zlínském kraji. Paní Romaně je 38 let. Pěstounskou péči vykonává společně s manželem již pět let. Paní Veronika má 50 let a pěstounskou péči provádí již 5tým rokem, také společně s manželem. Paní Markétě je 55 let s pěstounskou péčí začali společně s manželem před třemi lety.

4.5 Výzkumné metody

Z hlediska charakteru výzkumného problému, jsme se rozhodli zvolit kvalitativní výzkum. K zjištění názorů pěstounů na přechodnou dobu na současný stav pěstounské péče na přechodnou dobu jsme využili formu rozhovoru. Vzhledem ke kvalitativnímu charakteru výzkumného tématu a stanovených výzkumných otázek jsme pro výzkumné šetření využili rozhovor polostrukturovaný. Takový rozhovor má náročnější technickou přípravu, kdy si vytváříme určité schéma se specifickými okruhy otázek, které při rozhovoru použijeme (Miovský, 2006, s. 159). Znamená to, že během rozhovoru můžeme klást různé doplňující otázky, flexibilně reagovat i na další témata, která během rozhovoru vyplynou.

Výzkum byl rozčleněn dle Miovského (2006, s. 163-169) do čtyř fází:

1. Přípravná fáze s úvodní částí rozhovoru-zde bylo respondentům sděleno, co od nich očekáváme. Byli seznámeni s účelem sběru dat, byl od nich získán souhlas s poskytnutím rozhovoru a bylo dohodnuto konkrétní místo a čas rozhovoru. Respondenti byli ujisti o anonymitě výzkumu, jména ve výzkumu jsou proto označena pouze počátečním písmenem. Respondenti souhlasili s tím, že získané informace budou přepsány a použity k výzkumné analýze.
2. Vzestupná fáze rozhovoru a upevnění kontaktu-zde byl s respondenty po neformálním uvítání u nich doma proveden samotný rozhovor, který byl zaznamenán na mobilní telefon tzv. audiozáznam.
3. Jádru rozhovoru je tvořeno kladením otázek-respondentům byly položeny následující otázky:

Úvodní otázky:

1. Souhlasíte s pořízením rozhovoru?

2. Byla jste dostatečně seznámena s účelem rozhovoru?

Hlavní otázky:

1. Jak dlouho je to, co jste začali přemýšlet, že si vezmete dítě do pěstounské péče?

2. Jak dlouho jste tedy pěstouny?

3. Co Vás motivovalo/rozhodovalo k tomu/o tom stát se pěstouny na přechodnou dobu?

4. Co Vás vedlo k tomu, že jste si dítě vzal/a do pěstounské péče, a ne do osvojení?

5. Ovlivnily Vás během rozhodování názory vašeho bezprostředního okolí, jak?

6. Jak jste se připravoval/a na příchod dítěte?

7. Jakým způsobem došlo k převzetí dítěte do péče?

8. Pokud žijete s partnerem/partnerkou, jak reagoval/a na příchod dítěte v PPPD k vám domů?

9. Pokud máte vlastní děti žijící ve Vaší domácnosti, jak reagovali na příchod dítěte v PPPD k Vám domů?

10. Měli jste na začátku PPPD dostatek informací, kde jste je získávaly?

11. Jaké jsou podle Vás výhody PPPD?

12. Jaké jsou podle Vás nevýhody PPPD?

13. Jak by se tyto nevýhody daly odstranit?

14. Jak to probíhalo dál po přijetí dítěte do vaší péče?

15. Museli jste čelit nějakým závažným problémům v rámci PPPD? Pokud ano, jakým?

16. Měl/a jste během PPPD určité krizové momenty, kdy jste si říkal/a, zda to za to stojí?

17. Jak zvládáte proces předávání dětí do další péče, tedy to, když PPPD skončí?

18. Promítá se do toho nějak váš vztah s dítětem?

19. Jaký máte názor na požadavek nenavazovat citovou vazbu mezi Vámi (pěstouny na přechodnou dobu) a dítětem, o které pečujete?

20. V čem je podle Vás doba strávená v PPPD pro dítě přínosem?

21. Připravovala Vás doprovázející organizace na zvládnutí odchodu dítěte z PPPD? Pokud ano, jak?

22. Co vnímáte jako největší podporu rodinám s dítětem v pěstounské péči ze strany státu?

23. Jak byste zhodnotil/a současný systém a legislativní nastavení PPPD?

24. Jaká je finanční podpora státu a je dle vašeho názoru dostatečná k naplnění potřeb dítěte?

25. Vnímáte PPPD jako zaměstnání? Pokud ne, za co ji tedy považujete?

26. Je ještě něco, co byste k tomuto tématu chtěl/a dodat?

4. Závěrečná fáze rozhovoru nastala po zodpovězení všech otázek-respondentům bylo poděkováno za poskytnutý rozhovor a proběhlo rozloučení.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Možností, jak členit, třídít a hodnotit získaná data, je nepřehledné množství. Podklady pro analýzu dat mohou být poznámky z rozhovorů, videozáznamy z pozorování, audionahrávky z rozhovorů nebo diskuzí ve skupinách, písemné vyjádření respondentů, poznámky ze studia dokumentů a další podklady, které se využívají ke kvalitativnímu výzkumu. Našimi podklady pro analýzu dat jsou audionahrávky uskutečněných rozhovorů.

Pro setřídění a vyhodnocení sesbíraných dat jsme si zvolili techniku kódování. Jde o rozdělování větších celků textu do menších celků neboli jednotlivých segmentů, v návaznosti na jejich vzájemnou souvislost. Segmenty textu se následně pojmenují a roztrídí do jednotlivých kategorií a podkategorií. Třídění a pojmenovávání dat se několikrát opakuje a zpřesňuje, aby v konečném důsledku vznikla přehledná osnova různých kategorií (Reichel, 2009, s. 164-165).

V průběhu kódování jsme se při analýze kvalitativních dat inspirovali kombinací dvou teorií, a to metodou zachycení vzorců a metodou kontrastů a srovnání. Metoda zachycení vzorců nám pomohla se lépe zorientovat v jednotlivých transkripcích a vytvořit kvalitní strukturu získaných dat. Jednotlivé struktury jsme vytvářeli na základě opakujících se vzorců a jejich vzájemné souvislosti. Snažili jsme se také zohlednit kontext jednotlivých témat či příběhů, aby nedocházelo k zobecnění získaných specifických dat.

Metoda kontrastování je velice užitečná technika, která nám pomáhá od sebe odlišit různé typy dat a upozornit na jejich odlišnosti a zároveň poukázat na to, v čem se data shodují. Kontrastování pomáhá také rozlišit výzkumná data v závislosti na určitém kontextu, který může mít zásadní vliv na jejich charakter. Při využívání metody kontrastů a srovnání jsme dokázali vyhledat různé spojitosti a odlišnosti sesbíraných dat. Hledali jsme, v čem se od sebe navzájem jednotlivá data odlišují a co je naopak spojuje. Snažili jsme se tedy v jednotlivých rozhovorech hledat výpovědi pěstounů, které se sobě podobaly a výpovědi, které byly kontrastní. V návaznosti na nalezenou shodu či kontrast, jsme se snažili vyhledat určitý opakující se kontext, který by nám dokázal data propojit a případně zdůvodnit daný jev.

Prostřednictvím otevřeného kódování rozhovorů vznikly následující kategorie:

1. Příprava na příchod dítěte
2. Přijetí dítěte do PPPD
3. Názory bezprostředního okolí

4. Běžné soužití všech členů rodiny
5. Výhody PPPD pro dítě
6. Momenty pochybností
7. Předávání dětí do další péče
8. City v PPPD
9. Motivace k PPPD

Nyní se jim budeme věnovat.

5.1 Příprava na příchod dítěte

Kategorie vznikla pomocí kódů:

příprava s manželem, dlouhé čekání na PP, nutné úpravy v domě, nemožnost skutečné přípravy, chystání všeho potřebného, získávání informací o PP, informace ze školení.

Z rozhovorů vyplynulo, že **přípravu** na příchod dítěte do rodiny pěstounky absolvují **s manželem**. „*S manželem jsme se na PPPD připravovali společně.*“ Tato příprava zahrnuje **dlouhé čekání na PP**. „... *(trvalo to víc než dva roky), už jsem ani nepočítala s tím, že by to mohlo klapnout-prý to trvalo tak dlouho proto, že ...*“, „*Prodělali jsme mnoho školení a psychologických vyšetření, trvalo to víc než rok.*“ Během těchto příprav bylo **nutné** provést i nějaké **úpravy v domě**. „*Pracovnice OSPODu při místním šetření ještě před zařazením do evidence určily, co musíme upravit-dětský pokoj nesměl být průchozí, museli jsme kvůli tomu dělat stavební úpravy.*“ Na samotný příchod dítěte je **nemožné skutečně se připravit**. „...*máte nastudováno, životní zkušenosti, ale stejně je to pokaždé úplně jiné...*“ Samozřejmostí před příchodem dítěte je **nachystat vše potřebné** pro dítě samotné. „...*pokud znáte velikost oblečení, můžete připravit základní oblečení, zútulnit prostředí.*“ Další důležitou složkou při přípravě na příchod dítěte do pěstounské rodiny je **získávání informací o PP**. Ty lze podle pěstunek získat: „*Z přípravy pro pěstouny, od ostatních pěstounů, z internetu.*“ Cenné **informace** lze získat také z různých **školení**, které pěstounky, absolvují po celou dobu výkonu PPPD.

5.2 Přijetí dítěte do PPPD

Kategorie vznikla pomocí kódů:

různé převzetí dítěte, PP společně s manželem, sblížení, podřízení PP, nepříjemné předávání, seznámení pod dohledem.

Po přípravě na příchod dítěte do rodiny je dalším nezbytným krokem pro úspěšné plnění PPPD **převzít dítě**. To může být **různé**. „(např. v porodnici, v nemocnici, na OSPODu, v Klokánku)“ U takového převzetí může být několik osob. V našem případě vykonávají pěstounky **PP společně s manželem**, takže je také přítomen při převzetí dítěte do péče. „...současné děti máme doma na předběžné opatření a přebírali jsme je s manželem na OSPODu.“ V tomto kroku přichází na řadu i **sblížení**, díky němuž se mezi pěstounem a dítětem začíná vytvářet určitý vztah. Součástí tohoto procesu jsou i okamžiky, které pěstounkám nevyhovují. Patří k nim **podřízení PP, nepříjemné předávání a seznámení pod dohledem**. „vše se musí podřídít PPD.“, „...nelíbilo se mi samotné předávání, kdy jsme po podepsání byli vyzváni ke společnému „pohrání si“ v herně OSPODu...“, „...tam na nás zíraly další 3 sociální pracovníce.“

5.3 Názory bezprostředního okolí

Kategorie vznikla pomocí kódů:

potřeba souhlasu rodiny, shoda v názoru, souhlas dětí, podpora přátel, nepochopení okolí.

Při rozhodování, zda si vůbec dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu brát, v rozhovorech zazněla **potřeba souhlasu rodiny**. „bez jejich souhlasu bych do toho nešla“ **Shodou v názoru** se také upevnilo přesvědčení o tom vykonávat PPPD. „S manželem jsme vše probrali, pak i s našimi syny a shodli jsme se, že si podáme žádost o zařazení do registru osob vhodných vykonávat PPPD.“ Samozřejmostí je i **souhlas dětí**. „naše děti s příchodem nového dítěte souhlasily“ Nezastupitelnou součástí při rozhodování je **podpora přátel**. „Přátelé nám fandili.“ Ovšem naskytne se i možnost toho, že to vaše bezprostřední **okolí** prostě **nepochopí**. „V bývalém zaměstnání ve škole mě nechápali-proč vždyť máš 5 vlastních dětí, asi ses zbláznila, ne?“

5.4 Běžné soužití všech členů rodiny

Kategorie vznikla pomocí kódů:

přijetí do širší rodiny, práva i povinnosti, rozvoj dětí, nastavení pravidel, vyrovnávání zdraví a psychiky dítěte, spolupráce rodiny, podpora a pomoc vlastních dětí, občasná výpomoc, udržení vlastního životního prostoru.

Po úspěšném přijetí dítěte do vlastní péče, se v rodině pomalu, ale jistě, začíná pozvolně rozbíhat běžné soužití všech členů rodiny. Dítě je najednou **přijato do širší rodiny**. Dítě se ovšem také musí naučit, že existují určitá **práva i povinnosti**. „*každý máme svá práva i povinnosti*“ Součástí běžného života v PPPD je **rozvoj dětí**. „*...kluci byli naši, byli tu dva roky a hrozně moc se toho u nás naučili...*“ Pěstounky si také s dětmi **nastavují** určitá **pravidla**, které je nutno dodržovat, aby byla spokojena jak rodina, tak dítě samotné. „*...nastavení pevných pravidel a režimových opatření.*“ Nedílnou součástí běžného soužití je i **vyrovnávání zdraví a psychiky dítěte**. „*...snažte se, aby se dítě dostalo do pohody po zdravotní i psychické stránce.*“ To, bez čeho by se pěstounská péče na přechodnou dobu vůbec neobešla je **spolupráce rodiny**, do které patří **podpora a pomoc vlastních dětí** nebo jejich **občasná výpomoc**. „*Jsou součástí vašich životů, ten rok děláte všechno společně, a v nejlepším zájmu dětí...*“, „*...všechno absolvujeme společně...*“, „*...mladší syn nás podporuje a pomáhá nám.*“, „*Někdy vypomáhá s hlídáním.*“ Důležité je v této fázi pro děti pěstounů **udržení vlastního životního prostoru**. „*...když může pomůže i dnes, ale zároveň si udržuje svůj životní prostor.*“

5.5 Výhody PPPD pro děti

Kategorie vznikla pomocí kódů:

vidina reálného života, možnost růstu, nové dovednosti, život ve fungující rodině, pravidelný kontakt s biologickou rodinou, přínos milující rodiny do budoucna.

Díky PPPD dochází u dětí, které jsou do ní zařazeny k určitým výhodám. Během průběhu PPPD můžeme za takové výhody považovat např. **vidinu reálného života**. „*Vidí, jak by život měl vypadat...*“ K dalším takovým výhodám může podle pěstounek patřit **možnost růstu**. „*...mají možnost dohnat to, čeho se jim nedostávalo...*“ Mohou se také naučit **nové dovednosti** přínosné pro život. „*...naučit se novým dovednostem...*“ Díky formě této pěstounské péče zažijí i **život ve fungující rodině**. „*Dítě může vyrůstat ve fungující rodině...*“, „*Každé dítě má právo na radostné a šťastné dětství.*“ Součástí PPPD musí být i **pravidelný kontakt s biologickou rodinou** dítěte. „*...nepřicházejí o pravidelný kontakt*

s biologickou rodinou.“, „...jezdíme s dítětem na kontakty s biologickou rodinou.“, „...setkává se s rodiči...“ Takovýto kontakt nesmí být biologické rodině odepřen a pěstounky musí zároveň vyhovět přání rodiny. Velkou výhodou je pro dítě **přínos milující rodiny do budoucna.** *„Každý den v normálním rodinném prostředí, kde je dítě milováno se určitě projeví v jeho dalším životě.“* Díky těmto projevům lásky je u dítěte šance do budoucna žít plnohodnotný a kvalitní život.

5.6 Momenty pochybností

Kategorie vznikla pomocí kódů:

pochybnost o vlastních kompetencích, strach ze zklamání, závažné problémy, narušení vzájemného vztahu, menší projevy tulivosti, krize vlastní rodiny.

Při přípravě na příchod dítěte, při jeho přijetí, v průběhu péče nebo dokonce i po skončení pěstounské péče na dobu přechodnou se u pěstunek objeví určité momenty pochybností. Prvotní, která se začne objevovat v myšlenkách před přijetím dítěte do péče je **pochybnost o vlastních kompetencích.** *„...jsem měla pochybnosti o tom, zda jsme „tak dobří“, abychom mohli obstát.“* Následně se může projevit také **strach ze zklamání.** *„...nechtěla být pak třeba zklamaná, že vše, co jsem do nich vložila, přišlo téměř na nic...“* Méně časté jsou pak **závažné problémy.** *„obrovské lži vůči nám, výbuchy vzteku“, „Každé dítě má svoje problémy...“* Ty však mohou vést k **narušení vzájemného vztahu** mezi pěstounkou a dítětem, které má v péči. *„...svým chováním naruší vzájemný vztah.“* Může také dojít k **menším projevům tulivosti.** *„Možná nejsem k současným dětem tolik tulivá...“* Dochází také k momentům, kdy dojde na **krizi vlastní rodiny.** Tedy ne mezi pěstounkou a dítětem, ale mezi pěstounkou a jejími vlastními dětmi. *„...není možnost se tu na všechno vykašlat a jet pomoci s nemocným vnoučetem...“, „...podpořit dospělé dítě...“, „obejmout dospělé dítě v momentě, kdy nečekaně přijde o práci...“*

5.7 Předávání dětí do další péče

Kategorie vznikla pomocí kódů:

příprava dětí na odchod z PP, plánovaný odchod dítěte, bolest, období smutku, slzy nevdání, nejlepší zájem dítěte, kontakt s náhradní rodinou, nepochopení nových pěstounů, touha většího kontaktu, odmítnutí dalšího kontaktu, vzpomínky zůstanou.

Každé dítě, které se dostane do PPPD jednou také PPPD opustí. K tomu slouží **příprava dětí na odchod z PP**. „...stejně jako na to připravujeme děti, od samého začátku víme, že u nás jsou jen na nějaký čas...“ Znamená to, že **odchod dítěte je plánovaný**. „...každý odchod dítěte z PPPD se plánuje podle individuálních potřeb dítěte.“ Každé předávání dětí obnáší **bolest**, která se projevuje v **období smutku**. „...bolelo to...“, „Doma po nich bylo moc smutno...“, „...je nám po dítěti nějakou dobu smutno.“ Děti také musí pochopit, že **slzy**, ať už pěstounek nebo jich samotných, při jejich odchodu do jiné péče **nevadí**. „...i slzy tu mají své místo...“, „...nevadí, když nás děti uvidí plakat...“ Pěstounky jsou vždy rády, když se předání dítěte vyřeší v **nejlepším zájmu dítěte**. „Jsmo s manželem rádi, když se situace dítěte podaří vyřešit v nejlepším zájmu dítěte...“ Odloučení dítěte a pěstounky bývá různé. Někdy se podaří udržet si **kontakt s náhradní rodinou**. „...báječná náhradní rodina, která s námi chce být i nadále v kontaktu.“ Jindy vztah **nový pěstouni nepochopí a touhu** bývalých pěstounů **po větším kontaktu** odmítnou. „Děti se stávají širšími členy naší rodiny a někdy to noví pěstouni nechápu...“, „Stála bych o větší kontakt, než mi zůstal.“ Může se také stát, že **další kontakt** s bývalými pěstouny dítěte ti nynější **odmítnou** úplně. „...nechtějí, abychom se s dítětem občas potkali.“ I když se to může zdát smutné, **vzpomínky** pěstounům na chvíle strávené s dítětem jim už navždycky **zůstanou**. „...brečím i dnes, když si na ten okamžik vzpomenu.“

5.8 City v PPPD

Kategorie vznikla pomocí kódů:

úkol navázat citovou vazbu, navázání citové vazby k pěstounovi, přilnutí, bez citů to nejde, láska pěstouna.

City, ať už pěstouna k dítěti, nebo dítěte k pěstounovi jsou mocným pilířem, na kterém stojí celá PPPD. Prvním **úkolem** pěstouna v citové oblasti je **navázat citovou vazbu**. „Naším úkolem zvláště u nejmenších dětí je navázat citovou vazbu, aby nedošlo k citové deprivaci dítěte (tzv. porucha attachmentu).“ Důležitým krokem v této fázi je pro dítě **navázání citové vazby k pěstounovi**. „...naučí se navázat citovou vazbu k pečující osobě...“ Poté dochází k **přilnutí** mezi pěstounem a dítětem. „Samozřejmě některé dítě nám více přilne k srdci, jiné méně...“ **Bez citů to nejde**, jsou jednou z možností, jak si k dítěti najít tu nejlepší cestu správně se. „Výchova dětí bez lásky a citu není možná.“, „...bez citů to nejde, to je přece blbost.“ Potvrdila se také potřeba **lásky pěstouna**. „Dítě potřebuje lásku od PPD.“

5.9 Motivace k PPPD

Kategorie vznikla pomocí kódů:

pěstounka v rodině, pomoc partnera, manžel pěstounem, morální podpora a spoluúčast ostatních pěstounů, výchova člena společnosti, věk jako determinanta pro PP.

K výkonu PPPD je zapotřebí jistě i nějaká motivace. Ta se může objevovat v průběhu celého procesu pěstounské péče na dobu přechodnou od začátku až do konce. Motivačním stimulem u jedné z pěstunek byla právě **pěstounka v rodině**. „...se stala pěstounkou moje sestra.“ Další, jako svou motivaci uváděla **pomoc partnera** a vlastně všechny dotazované pěstounky uvedly, že **manžel** je také **pěstounem**. „...s péčí o děti mi pomáhá.“, „Manžel je také v registru pěstounů na přechodnou dobu“ Jedna z nich uvedla jako zdroj své motivace **morální podporu a spoluúčast ostatních pěstounů** v PPPD. „Někdy potřebujete i morální podporu a spoluúčast s ostatními pěstouny.“ Je krásné sledovat, že pěstounky berou PPPD motivací k **výchově dalšího člena společnosti**. „...výchova dětí v rodinách dává základ pro výchovu budoucího normálního člena naší společnosti.“ To, proč si pěstounky vybraly PPPD, a ne například osvojení bylo z velké části zapříčiněno tím, že jejich **věk** berou **jako determinantu pro PP**. „...na osvojení dítěte mám již roky.“, „Především věk, nemohu k sobě dlouhodobě poutat dítě...“

5.10 Shrnutí výsledků výzkumu

V kategoriích rozčleněných do několika oblastí byly hledány odpovědi na výzkumné otázky, které byly položeny v úvodu výzkumné části. Ze zpracovaných výsledků výzkumu vyplývá, že je pro pěstouny velice zdoluhavé čekání na pěstounskou péči na přechodnou dobu. Tím je myšleno, že na přijetí dítěte pěstouni čekají klidně i déle než rok. Součástí tak dlouhého čekání je také podstoupení celé řady školení a psychologických testů. Ty jsou ve výsledku ovšem podle pěstounů při následném přijetí dítěte do péče velmi užitečné. Přijetí dítěte může mít různou podobu. Ať už si dítě pěstoun vyzvedne z porodnice, nemocnice, OSPODu, Klokánka atd. vždy je u toho přítomna sociální pracovnice dítěte a soudní vykonavatel/ka. Ze zjištěných výsledků však víme, že v některých případech není předávání dítěte do PPPD příjemný okamžik. Spíše naopak, pěstounky jsou nuceny k „pohrání si“ s dítětem např. v herně OSPODu, kde tak dochází k seznámení pod dohledem sociálních pracovníků a atmosféra není v daný okamžik tolik uvolněná, jak by si pěstounka přála. Před přijetím dítěte

jsou pro pěstounky důležité také bezprostřední názory okolí na PPPD, především z řad rodiny. Všechny pěstounky měly před přijetím dítěte své partnery a vlastní děti, takže jejich názor pro ně byl také velmi důležitý. Z okruhu svých přátel jim všichni fandili. Jedinou negativní reakci na PPPD poskytli jedné z pěstounek bývalý kolegové z práce. Necháпали, proč by se měla starat o další dítě, když jich má doma už tak mnoho.

Jakmile je tedy dítě přijato do PPPD začíná běžný život celé rodiny. V průběhu péče je dle našich poznatků dítě přijato do širší rodiny. Dítě se díky pěstounům učí, že existují určitá práva a povinnosti. Taktéž se děti za dobu pobytu v PPPD určitým způsobem rozvíjí a nastavují se jim pravidla, které je třeba dodržovat. V tomto bodě je nejdůležitější spolupráce rodiny, kdy vlastní děti pěstounů pomáhají nebo vypomáhají se starostí o děti a podporují své rodiče ve výkonu PPPD. Ovšem je zde důležité zmínit, že si také udržují vlastní životní prostor, který je důležitou součástí celkového zdraví rodiny. Dospěly jsme k tomu, že PPPD má pro děti určité výhody. A to nejen v tom, že dítě vidí, jak by mělo v budoucnu fungovat např. při výchově svých dětí, ale také mají možnost vlastního růstu. Jednoduše vidí, jak vypadá život ve fungující rodině a mohou dobu strávenou v PPPD využít k naučení se novým dovednostem.

Součástí celého procesu PPPD jsou i momenty, které nejsou zalité sluncem. Jsou to momenty pochybností. Ať už o vlastních kompetencích, nebo i o strachu ze zklamání (pocit, že nebudu dost dobrým pěstounem). Tyto pochybnosti se dají s příchodem dítěte lehce odstranit. Vážnější jsou pro pěstouny závažné problémy, které mezi pěstounem a dítětem mohou nastat. Ty pak končí i návštěvou psychologa, ne-li odchodem dítěte do jiné pěstounské rodiny, neboť se naruší jejich vzájemný vztah. Zajímavým zjištěním je také to, že dochází ke „krizi rodiny“. V tomto případě nastávají určité momenty, kdy je pěstounce líto, že nemůže být právě v tu chvíli se svou vlastní rodinou.

Poslední fází je předávání dítěte do další péče. Touto fází prochází každé dítě, které se dostane do PPPD. Každé dítě je seznámeno s tím, že jednoho dne nastane čas od pěstounské rodiny odejít. Odchod dítěte je tedy plánovaný. Předávání dětí obnáší pro pěstouna bolest. Je jim vysvětleno, že pokud pěstoun pláče, vůbec to ničemu nevádí. Samozřejmě každý pěstoun je rád, když se vše vyřeší v nejlepším zájmu dítěte. V našem případě však nastaly situace, kdy se pěstounkám zdálo vyřešení aktuální situace neadekvátní. Do toho se promítá i vztah s budoucími pěstouny, náhradní nebo biologickou rodinou dítěte. Úkolem PPPD je navázat citovou vazbu. Pokud se však dítě dostalo do rodiny, která nebyla ochotna

s bývalými pěstouny spolupracovat trhá se tak mezi nimi jejich těžce vybudovaný vztah, a to vidíme jako velkou nevýhodu.

To, co je ale vlastně nejvíce důležité po celou dobu PPPD, od začátku až do konce, je motivace k výkonu pěstounské péče na dobu přechodnou. Překvapení nastalo, když jsme se dozvěděli, že manželé pěstounek jsou buďto také zařazeni v registru pěstounů na přechodnou dobu nebo jim s péčí o děti alespoň pomáhají. Motivací je pro pěstounky též věk, neboť k sobě nemohou poutat dítě na tak dlouho, ale touto formou péče se postarají, alespoň o některé děti, které to tolik potřebují. Dalšími zdroji motivace byla pro pěstounky morální podpora a spoluúčast ostatních pěstounů nebo to, že vychovají dalšího člena naší společnosti.

5.11 Doporučení pro praxi

Uvedená bakalářská práce by mohla sloužit pro ostatní pěstouny na přechodnou dobu a sociální pracovníky pracující na OSPODu. Problém lze spatřovat v předávání dětí od OSPODu. Doporučujeme proto, aby předávání dětí probíhalo ve větší harmonii a nebylo tak křečovité jako doposud. Konkrétně by pomohlo předem se domluvit se sociálními pracovnicemi, jak by pěstounce bylo příjemné se s dítětem seznámit a přijmout ho do PPPD.

Také pocítujeme, že by bylo dobré dát prostor obhájit pěstounům/kám to, proč je užitečné dělat PPPD. Např. vytvořením videí, která se následně mohou objevit na Facebooku či na billboardech, autobusových zastávkách atp. Zbořili bychom tak předsudky okolí o PPPD.

Dále navrhuje větší provázanost dětí, bývalých pěstounů a pěstounů budoucích. Bohužel se totiž stává, že si pěstouni jaksi „nesednou“ a to poté škodí vzájemným vztahům všech přítomných. To lze vyřešit setkáváním všech (bývalých i budoucích pěstounů a dětí) na místě adekvátním pro děti, kde si v příjemné atmosféře předají důležité informace (např. to, jaký kontakt a jak často budou bývalý pěstouni chtít s dětmi udržovat).

ZÁVĚR

Předmětem této bakalářské práce bylo zjistit, jaký je celý průběh pěstounské péče na přechodnou dobu.

Teoretická část práce přibližuje náhradní rodinnou péči v současnosti a její formy. Tedy svěřením dítěte do péče jiné osoby; pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu, osvojení a poručenství. Důležitou část práce tvoří kapitola popisující konkrétněji samotnou pěstounskou péči na přechodnou dobu s popsáním dohody o výkonu pěstounské péče a různých druhích PPPD. Je zde také zařazena ústavní péče a její formy.

V praktické části jsme se věnovali samotnému výzkumnému šetření za pomoci kvalitativní výzkumné strategie. Sběr dat probíhal pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které byly následně zpracovány, analyzovány a interpretovány. Z analýzy dat a jejich interpretace jsme měli možnost porozumět tomu, co se děje před přijetím dítěte do PPPD, co se děje během procesu PPPD, jak končí a co se děje po skončení PPPD. Nakonec také jaká je motivace pěstounů na přechodnou dobu pro výkon PPPD.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje:

1. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie*. Praha: Grada, 1999, 279 s. ISBN 80-7169-254-9.
2. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, 171 s. ISBN 9788026206972.
3. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016, 166 s. ISBN 978-80-246-3336-7.
4. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016, 271 s. ISBN 9788026211549.
5. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché. ISBN 8024713624.
6. NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2.*, aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], 807 s. Právo. ISBN 9788075540225.
7. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, 94 s. ISBN 978-80-86131-91-7.
8. PAZLAROVÁ, Hana. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, 255 s. ISBN 978-80-262-1020-7.
9. RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015, xvi, 197 s. Právní instituty. ISBN 978-80-7400-578-7.
10. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie. ISBN 9788024730066.
11. SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, 239 s. Monographica. ISBN 9788073959555.
12. ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte. 2. vyd.* Praha: Karolinum, 2010, 247 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 9788024618203.
13. ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Zákony:

14. Zákon č.89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon č. 109/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
16. Zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje:

17. BUBLEOVÁ, Věduna et al. *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007. 241 s.
18. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. MPSV: ©2020 [cit. 25.5.2020].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/formy-nahradni-rodinne-pece>
19. *Národní zpráva o rodině* [online]. NARODNI.ZPRAVA.O.RODINE.MPSV: ©2020 [cit. 25.5.2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/narodni-zprava-o-rodine>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČR	Česká republika
MPSV	ministerstvo práce a sociální věci
MŠMT	ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZ	ministerstvo zdravotnictví
NAP	národní akční plán
např.	například
NRP	náhradní rodinná péče
OSN	organizace spojených národů
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
PP	pěstounská péče
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
RPP	raná pěstounská péče
s.	strana
Sb.	sbírka
srov.	srovnání
tzv.	takzvaný
vzpp.	ve znění pozdějších předpisů
ZDVOP	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

SEZNAM OBRÁZKŮ

SEZNAM TABULEK

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P 1: Ukázka rozhovoru

s.47

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA ROZHOVORU

1. Jak dlouho je to, co jste začali přemýšlet, že si vezmete dítě do pěstounské péče?

Asi 6 let zpět, ale první zájem o problematiku pěstounství začal mnohem dříve, před více než 20ti lety, kdy se **stala pěstounkou moje sestra**. Měla jsem tak možnost vidět klady i zápory pěstounství, navíc jsem měla **pochybnosti o tom**, zda jsme „tak dobří“, abychom mohli obstát.

2. Jak dlouho jste tedy pěstouny?

3 roky.

3. Co Vás motivovalo/rozhodovalo k tomu/o tom stát se pěstouny na přechodnou dobu?

Již mě nenaplnovalo předešlé povolání, ale zároveň se v mém věku špatně hledala práce v oboru – jsem původně vychovatelka, s vystudovanou speciální pedagogikou. Zároveň jsem od sestry znala úskalí výchovy dětí v PP a nechtěla být **pak třeba zklamaná, že vše, co jsem do nich vložila**, přišlo téměř na nic...

4. Co Vás vedlo k tomu, že jste si dítě vzal/a do pěstounské péče, a ne do osvojení?

Především věk, nemohu k sobě dlouhodobě poutat dítě, když tady za 20 let nemusím být.

5. Ovlivnily Vás během rozhodování názory vašeho bezprostředního okolí, jak?

Neovlivnily, i když jsem se pochopitelně radila i se všemi svými dětmi – i těmi, co již jsou dospělé a neobývají s námi společnou domácnost, **bez jejich souhlasu bych do toho nešla**, ono to ovlivní chod celé rodiny, žádné volno, **vše se musí podřídit PPD**. V bývalém zaměstnání ve škole mě nechápali – proč, vždyť máš 5 vlastních dětí, asi ses zbláznila, ne? Přátelé nám fandili.

6. Jak jste se připravoval/a na příchod dítěte?

S manželem jsme absolvovali dlouhou dobu přípravy a testování (trvalo to víc než dva roky), už jsem ani nepočítala s tím, že by to mohlo klapnout – prý to trvalo tak dlouho proto, že zrovna nebyl dostatek zájemců o přechodnou péči, a proto se nemohl kurz otevřít hned. Pracovnice OSPODu při místním šetření ještě před zařazením do evidence určily, **co musíme upravit – dětský pokoj nesměl být průchozí, museli jsme kvůli tomu dělat stavební úpravy**. **Na vlastní příchod dětí se nelze připravit**, máte nastudováno, životní zkušenosti, ale stejně je to pokaždé úplně jiné, pokud znáte velikost oblečení, můžete připravit základní oblečení, zútulnit prostředí. Další se děje až za pochodu.

7. Jakým způsobem došlo k převzetí dítěte do péče?

První 2 chlapečky jsme brali ze ZDVOPu Burešov ve Zlíně jako sourozeneckou dvojici (2,5 a 4 roky), kluci u nás nakonec byli dva roky – to jsem v době vstupu do evidence nevěděla, že doba může být s mým souhlasem prodloužena = znovusvětření do PPD, současné děti máme doma na předběžné opatření a **přebírali jsme je s manželem** na OSPOD UH. Děti přivezla sociální pracovnice

s eskortou, **nelíbilo se mi samotné předání**, kdy jsme po podepsání byli vyzváni ke společnému „pohrání si“ v herně OSPODu, která je sama o sobě mrňavá a **to tam na nás zíraly další 3 sociální pracovnice**.

8. Pokud žijete s partnerem/partnerkou, jak reagoval/a na příchod dítěte v PPPD k vám domů?

Souhlasně, **je mi podporou a pomocí**, bez manžela bych to nezvládla.

9. Pokud máte vlastní děti žijící ve Vaší domácnosti, jak reagovali na příchod dítěte v PPPD k Vám domů?

Nejmladší dcera měla v době prvních dětí 17, byla jejich velká kamarádka, když může, pomůže i dnes, ale zároveň **si udržuje svůj životní prostor. Někdy vypomáhá s hlídáním**.

10. Měli jste na začátku PPPD dostatek informací, kde jste je získávaly?

Vzhledem k tomu, že jde prakticky o můj obor, informace byly, když se vyskytlo něco pro mě nového – zkušenosti se soudy jsem neměla, pomohla doprovodná organizace.

11. Jaké jsou podle Vás výhody PPPD?

Možnost rychlé nápravy v biologické rodině a návratu dětí domů, menší trauma, protože nemusí do děčáku, možnost okopírování správných rodinných vzorců, možnost intenzivního individuálního přístupu a dohnání handicapů z minulosti, jedna pečující osoba.

12. Jaké jsou podle Vás nevýhody PPPD?

Nebere se příspěvek při převzetí dítěte, přestože děti přicházejí bez oblečení a je nutné je okamžitě zabezpečit (v případě současných 3 dětí mě to stálo během prvních 3 dnů skoro 10 tis. Kč). Nevýhodou je, že pěstouni nemají právo na respit, dovolená se čerpá až po předání dětí, není to vždy 24 hod. služba, ale je rozhodně náročná a vyčerpávající, dle mě nedostatečně finančně ohodnocená. Jako připomínku uvedu ještě fakt, že OSPOD má za úkol pokud možno zajistit pro děti pěstouny tak, aby se děti nemusely trhat od sebe, ale já to považuji v případě nyní svěřených dětí za kontraproduktivní, od 14 tiletého se jen učí špatným vzorcům chování, kdyby tu s nimi nebyl, takový vzor nemají a nekopírují, navíc má každé dítě plný pytel svých problémů a následků z dlouhodobého zanedbávání, takže by si každý z nich zasloužil svého milujícího pěstouna, který přímo nepadá na hubu z toho, jak moc je to s nimi náročné, když musí zvládnout všechny.

13. Jak by se tyto nevýhody daly odstranit?

Dát možnost odpočinku i v průběhu péče, lépe ohodnotit odvedenou práci. Není spravedlivé mít stejnou výplatu s 1 miminkem nebo se 3 dětmi různých věkových kategorií (já mám předškoláka, druhačku a opakujícího 7máka).

14. Jak to probíhalo dál po přijetí dítěte do vaší péče?

Po fázi sblížení se a mapování potřeb nastavení pevných pravidel a režimových opatření. A běžný každodenní život se svými radostmi i úkoly.

15. Museli jste čelit nějakým závažným problémům v rámci PPPD? Pokud ano, jakým?

Ano, obrovské lži vůči nám, výbuchy vzteku, s dětmi proto dodnes pracuje paní psychologka.

16. Měl/a jste během PPPD určité krizové momenty, kdy jste si říkal/a, zda to za to stojí?

Ne, vím, na co jsem se dala. Složitější jsou momenty, kdy nastane nějaká „krize“ ve vlastní rodině, není možnost se tu na všechno vykašlat a jet pomoci s nemocným vnoučetem, podpořit dospělé dítě, obejmout dospělé dítě v momentě, kdy nečekaně přijde o práci... nebo, když onemocníte přímo vy, nelze ulehnout, musíte dál fungovat.

17. Jak zvládáte proces předávání dětí do další péče, tedy to, když PPPD skončí?

Předávala jsem zatím jen jednou, kluci byli naši, byli tu dva roky a hrozně moc se toho u nás naučili, měli u nás domov, jaký nikde jinde před tím nezažili, bolelo to, ale šli do pěstounské rodiny, mají se dobře. Doma po nich bylo moc smutno, dodnes na ně vzpomínám jako na moje zlatička. Stála bych o větší kontakt, než mi zůstal (občas si zavoláme, pošlu dáreček na narožky, ...).

18. Promítá se do toho nějak váš vztah s dítětem?

Možná nejsem k současným dětem tolik tulivá, trochu se bojím si je moc nepřipoutat k srdci, ale ono to bez toho nejde.

19. Jaký máte názor na požadavek nenavazovat citovou vazbu mezi Vámi (pěstouny na přechodnou dobu) a dítětem, o které pečujete?

Tenhle požadavek slyším poprvé, bez citů to nejde, to je přece blbost. Jsou součástí vašich životů, ten rok děláte všechno společně a v nejlepší zájmu dětí, pokud vám na nich nezáleží, nemáte v téhle práci co dělat.

20. V čem je podle Vás doba strávená v PPPD pro dítě přínosem?

Vidí, jak by život měl vypadat, že každý máme svá práva i povinnosti, mají možnost dohnat to, čeho se jim nedostávalo, naučit se novým dovednostem přínosným pro život, zároveň nepřicházejí o pravidelný kontakt s biologickou rodinou.

21. Přípravovala Vás doprovázející organizace na zvládnutí odchodu dítěte z PPPD? Pokud ano, jak?

Asi ano, ale přesně si to nepamatuju, stejně jako na to připravujeme děti, od samého začátku víme, že u nás jsou jen na nějaký čas, jen nikdy přesně nevíme, jak dlouho to bude trvat. Určitě nám řekli, že i slzy tu mají své místo, že nevádí, když nás děti uvidí plakat, bylo by špatné, kdyby tomu tak nebylo. Při vlastní předávce je dobré „udržet slzy bokem“, já měla to štěstí, že jsem v nové

domácnosti kluky uložila k odpolednímu odpočívání a pak mohla brzy odejít (ale brečím i dnes, když si na ten okamžik vzpomenu).

22. Co vnímáte jako největší podporu rodinám s dítětem v pěstounské péči ze strany státu?

Nic, kdo neprožil, neuvěří.

23. Jak byste zhodnotil/a současný systém a legislativní nastavení PPPD?

Nejsem kompetentní, abych hodnotila legislativu, asi bych odebírala děti, dokud jsou malé, ve 14ti je pozdě něco napravovat, tam dle mě zaspal OSPOD.

24. Jaká je finanční podpora státu a je dle vašeho názoru dostatečná k naplnění potřeb dítěte?

Odměna pěstouna je až směšná k vynaloženému úsilí a mnohým pěstounům dávka na krytí potřeb taky nestačí.

25. Vnímáte PPPD jako zaměstnání? Pokud ne, za co ji tedy považujete?

Je to zaměstnání, ale silně specifické, možná občas hraničící s posláním.

26. Je ještě něco, co byste k tomuto tématu chtěl/a dodat?

Je to hezká a vyčerpávající práce, jsem ráda pěstounkou.

Kategorie:

1. PŘÍPRAVA NA PŘÍCHOD DÍTĚTE

Kódy: příprava s manželem, dlouhé čekání na PP, nutné úpravy v domě, nemožnost skutečné přípravy.

2. PŘIJETÍ DÍTĚTE DO PPPD

Kódy: PP společně s manželem, sblížování, podřízení PP, nepříjemné předávání, seznámení pod dohledem

3. NÁZORY BEZPROSTŘEDNÍHO OKOLÍ

Kódy: potřeba souhlasu rodiny, podpora přátel, nepochopení okolí

4. BĚŽNÉ SOUŽITÍ VŠECH ČLENŮ RODINY

Kódy: práva i povinnosti, rozvoj dětí, nastavení pravidel, spolupráce rodiny, občasná výpomoc, udržení vlastního životního prostoru

5. VÝHODY PPPD PRO DÍTĚ

Kódy: vidina reálného života, možnosť rústu, nové dovednosti, pravidelný kontakt s biologickou rodinou

6. MOMENTY POCHYBNOSTÍ

Kódy: pochybnosť o vlastných kompetenciách, strach ze zklamání, závažné problémy, menší projevy tulivosti, krize vlastní rodiny

7. PŘEDÁVÁNÍ DĚTÍ DO DALŠÍ PÉČE

Kódy: příprava dětí na odchod z PP, bolest, období smutku, slzy nevadí, touha většího kontaktu, vzpomínky zůstanou

8. CITY V PPPD

Kódy: bez citů to nejde

9. MOTIVACE K PPPD

Kódy: pěstounka v rodině, pomoc partnera, věk jako determinanta pro PP